

Επιστημονική εκδήλωση του
Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας

για τον εορτασμό των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2024

«Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής από την έποψη του δίκαιου της πνευματικής ιδιοκτησίας»

Η σχέση δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτιστικής κληρονομιάς

Κατερίνα Παπαδοπούλου, Δ.Ν., Δικηγόρος

Πολιτιστική Κληρονομιά & Διανοητική Ιδιοκτησία

- Συγγενείς οι έννοιες της πολιτιστικής κληρονομιάς και της διανοητικής ιδιοκτησίας.
- Η προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας αποτελεί πρωτίστως ένα μέσο προώθησης, εμπλουτισμού και διάδοσης της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Τόσο η πολιτιστική κληρονομιά όσο και η διανοητική ιδιοκτησία συνιστούν πνευματικές δημιουργίες που έχουν οικονομική αξία, αποτελώντας κατ' αυτόν τον τρόπο κατηγορίες ιδιοκτησίας, ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζονται ως ανθρώπινα δικαιώματα.
- Στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης ωστόσο θα εντοπίσουμε τη μελέτη μας στη σχέση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και απτής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η Πολιτιστική Κληρονομιά

- Υπάρχουν τρία είδη κληρονομιάς: η απτή, η άυλη και η φυσική.
- Η απτή και άυλη κληρονομιά προφανώς συνιστούν πολιτιστική κληρονομιά ενώ η αναγνώριση και της φύσης ως «κληρονομιάς» συνιστά μια σαφή πολιτιστική διαδικασία.
- Στην περίπτωση της Ελλάδος, η εθνική πολιτιστική κληρονομιά προστατεύεται κυρίως και πρωτίστως από τις συνταγματικές διατάξεις οι οποίες και απαγορεύουν την απαλλοτρίωσή της, ακόμα και με νόμο ή διεθνή συνθήκη.
- Περαιτέρω όμως η πολιτιστική κληρονομιά στην Ελλάδα προστατεύεται και από τη νομοθεσία: Ν 4858/2022 «Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς».

Ο δημόσιος τομέας & η sui generis παράταση της προστασίας

- Η αναγνώριση του θεσμού της πνευματικής ιδιοκτησίας εξασφαλίζει στον δημιουργό τη δυνατότητα οικονομικής αξιοποίησης του έργου του, ενισχύοντας την πολιτιστική παραγωγή της κάθε χώρας και της ανθρωπότητας γενικότερα. Σε κάποιο όμως χρονικό σημείο το έργο πρέπει να διαδίδεται ελεύθερα, ώστε να μπορεί να γίνει κτήμα της ολότητας.
- Πρωτότυπη διάταξη α. 29 παρ. 2 Ν. 2121/1993, η οποία επιτρέπει στο Δημόσιο εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού να παρεμβαίνει, εφόσον έχει παρέλθει η διάρκεια προστασίας του έργου, σε περίπτωση προσβολής της εξουσίας αναγνώρισης της πατρότητας και περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου.

Το δικαίωμα αναπαραγωγής έργων πολιτιστικής κληρονομιάς – σύμφωνα με τη νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

- Νέο α. 31Α του νόμου 2121/1993, ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο αυτούσιο το άρθρο 14 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ και ορίζει στην πρώτη παράγραφο του *«Όταν έχει λήξει η διάρκεια προστασίας ενός έργου των εικαστικών τεχνών, κάθε υλικό που προκύπτει από την αναπαραγωγή του έργου αυτού δεν προστατεύεται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή με συγγενικά δικαιώματα, εκτός εάν το υλικό που προκύπτει από την εν λόγω αναπαραγωγή είναι πρωτότυπο, με την έννοια ότι αποτελεί προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του»*.
- Στην παράγραφο 2 όμως του εν λόγω άρθρου, υπάρχει επιφύλαξη του ν. 4858/2021 για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, σύμφωνα με την οποία *«Το παρόν εφαρμόζεται με την επιφύλαξη του ν. 4858/2021 (Α` 220).»*.

Οι εξαιρέσεις που εισάγονται με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας – κεφάλαιο 4ο Ν. 2121/1993 «Περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος»

- Το εύρος του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας όμως δεν οριοθετείται μόνο από τα εξωτερικά όρια της διάρκειας προστασίας του έργου και από το δίκαιο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Υπάρχουν και εσωτερικά όρια στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, υπάρχουν εξαιρέσεις των εξουσιών του δημιουργού που ρυθμίζουν τη σχέση μεταξύ του χρήστη και του δικαιούχου και περιορίζουν τα δικαιώματα του δευτέρου προς όφελος του πρώτου.

Οι εξαιρέσεις που εισάγονται με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας – κεφάλαιο 4ο Ν. 2121/1993 «Περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος»

- Οι εν λόγω εξαιρέσεις βρίσκονται εκτός του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, απαριθμούνται περιοριστικά και αποτελούν το Τέταρτο Κεφάλαιο του ν. 2121/1993 υπό τον τίτλο «Περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος», ενώ υπόκεινται στον έλεγχο των τριών βημάτων του α. 28Γ, και *«εφαρμόζονται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου»*.
- Πλέον όμως, με την ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ, ενισχύονται οι νέες «ψηφιακές» εξαιρέσεις και περιορισμοί. Σημειώνεται ότι πολλές από τις εν λόγω εξαιρέσεις εισάγονται υπέρ των Ιδρυμάτων Πολιτιστικής Κληρονομιάς και συναφώς και της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Περιπτώσεις «επιβολής» της προστασίας της απτής πολιτιστικής κληρονομιάς επί των απολύτων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών

Εξ' αφορμής της απόφασης του Δ' Τμήματος του ΣτΕ 3921/2015, ύστερα από αίτηση ακυρώσεως κληρονόμου του Νίκου Καζαντζάκη, και της απόφασης Soulier του ΔΕΕ [C-301/20156], διαβλέπεται μια προσπάθεια «επιβολής» της προστασίας της απτής πολιτιστικής κληρονομιάς επί των απολύτων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών.

Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός όμως ότι αυτή η «αντιπαλότητα» είναι προσχηματική καθώς η προστασία ενός έργου με τις διατάξεις για την πολιτιστική κληρονομιά εκκινεί τη στιγμή που παύει η προστασία του εν λόγω έργου με τις διατάξεις για την πνευματική ιδιοκτησία.

Σας ευχαριστώ!

papadopoulou.aikaterini@ac.eap.gr